



Na początku działalności Kościoła przy przyjmowaniu na członków wyznawców religii monoteistycznej (Żydów, prozelitów) liturgia chrzcielna ograniczała się do sakramentalnego obrzędu obmycia w imię Trójcy Świętej, którego dokonywano po wyznaniu przez kandydata wiary w Chrystusa (por. Dz 2,41).

Chrzczono przez zanurzenie w wodzie (przy źródle, w rzece, stawie, jeziorze), a w przypadku jej braku przez 3-krotne polanie głowy z równoczesnym wypowiedzeniem formuły:

**"W Imię Ojca i Syna, i Ducha Świętego"**

(Didache 7,3), niekiedy poszerzonej (Justyn, 61-65).

W miarę rozszerzania się chrześcijaństwa zaczęto stopniowo do chrztu dodawać liczne obrzędy, związane z okresem próby (w II w. trwał on ok. 3 lat), mające na celu uformowanie w przyjmujących chrzest odpowiednich postaw moralnych oraz zobrazowanie jego skutków; zgłaszających się poddawano egzaminowi, wysłuchiwano opinii poręczycieli i zaliczano do kandydatów na chrześcijan ( K A T E C H U M E N ), a potem wprowadzano w podstawowe prawdy wiary chrześcijańskiej (przygotowanie dalsze); krótko przed Wielkanocą powtórnie badano ich kwalifikacje moralne; przyjęci do chrztu

**kąpielą w Wielki Czwartek rozpoczynali przygotowanie bezpośrednie; w Wielki Piątek surowo pościli, a podczas Wielkiej Nocy czuwali modląc się, słuchając czytań i pouczeń; nad ranem wyrzekali się złego ducha; wstępowali do wody po namaszczeniu olejem katechumenów i odpowiadali na 3 pytania dotyczące wiary w poszczególne osoby Trójcy Świętej; po każdorazowej odpowiedzi "wierzę" zanurzano ich lub polewano wodą ich głowy; chrzczono w naczyniu lub basenie napełnionym wodą, uprzednio poświęconą, by w ten sposób nadać jej świętość wody bieżącej (uważanej za świętą z natury); po wyjściu z wody namaszczano neofitów po raz drugi, po czym biskup udzielał im Sakramentu Bierzmowania; następnie dopuszczano ich do udziału w Eucharystii; w Egipcie, Afryce i Rzymie obrzęd chrztu kończyła ceremonia spożywania przez neofitów mleka zmieszanego z miodem (por. Wyjścia 3,8.17; 33,3; 1 P 2,2-3), która w obrzędzie rzymskim przetrwała do VI wieku.**

---

**Kiedy po Edykcie mediolańskim (313) chrześcijaństwo stało się religią państwową, rozbudowano obrzęd przyjmowania kandydatów do chrztu.; przyjętym kandydatom do chrztu kapłan (lub diakon) kreślił na czole znak Krzyża i odprawiał egzorcyzm, po czym nałożywszy na nich ręce odmawiał modlitwę i podawał szczyptę soli (zwyczaj rzym., praktykowany z okazji urodzin); wzbogacono też o liczne obrzędy bezpośrednie przygotowanie do chrztu (poprzedzone 2-3-letnim okresem katechizacji), rozciągając je na cały okres wielkiego postu; rozpoczynano je obrzędem wpisania imion katechumenów na oficjalną listę gminy (por. Augustyn, SERMO 132, 1; PL 38,755) oraz odprawieniem wielu egzorcyzmów; na ok. 2 tygodnie przed Wielkanocą bp w obecności gminy przekazywał katechumenom zbiór głównych prawd wiary, a tydzień później - tekst Modlitwy Pańskiej ; podtrzymano zwyczaj obowiązkowej kąpeli w Wielki Czwartek oraz postu w Wielki Piątek; wzbogacona o nowe obrzędy liturgia Wielkanocy, w ramach której udzielano chrztu, zaczynała się od wyznania wiary katechumenów przed gminą, po czym przechodzili oni do baptysterium; rozszerzono też formułę sakramentalną, na którą składały się pytania i odpowiedzi z zakresu całego Apostolskiego składu wiary; po chrzcie neofitów namaszczano i przyodziewano w białe szaty, po czym udzielano bierzmowania; włączeni w ten sposób do społeczności**

**Kościół po raz pierwszy, brał pełny udział w Eucharystii. W miarę masowego napływu kandydatów obrzędy chrzcielne odprawiano w okresie wielkiego postu (najczęściej w niedziele) i nazywano je skrutyniami (np. od IV w. do poł. VI w. w Rzymie odprawiano 3 skrutynie w 3, 4 i 5 niedzielę, a także w dni powszednie; gdzie indziej znano 7 skrutyniów); w Rzymie w IV w. udzielano chrztu w Wielkanoc i w uroczystość Zesłania Ducha Świętego; poza Rzymem zaś także w uroczystość Epifanii (na Wsch., a potem w Hiszpanii, na Sycylii, w Irlandii, Galii), Boże Narodzenie (Hiszpania, Galia), święta apostołów i męczenników (Hiszpania), Jana Chrzciciela (Galia); w przypadku choroby chrzczono bezzwłocznie. Obchodzono również rocznicę chrztu, przeważnie w poniedziałek po Niedzieli Przewodniej. Od IX w. upraszczano obrzędy poprzedzające chrzest i odprawiano je w dniu chrztu przed obrzędem sakramentalnym; ze względu na wielką śmiertelność noworodków zaczęto postulować coraz wcześniejszy termin chrztu, skracając stopniowo okres od narodzin do chrztu do 20, 15, 8, 3 dni (w XIX w. często chrzczono w dniu urodzenia); w wyniku tej praktyki zanikł zwyczaj udzielania chrztu w Wielkanoc; ślady tego zwyczaju zachowały się jedynie w kościołach katedralnych, gdzie dla podtrzymania tradycji i zaznaczenia łączności chrztu ze Zmartwychwstaniem Chrystusa udzielano go dzieciom urodzonym krótko przed tym świętem. Dzieci chrzczono przez całkowite zanurzenie (np. w Polsce jeszcze w XVI w.); w przypadku dorosłych zaś, obok formy chrztu przez zanurzenie całkowite (tak np. chrzczono Pomorzan, Litwinów i Żmudzinów), stosowano także formę przez 3-krotne polanie głowy (zwłaszcza gdy udzielano chrztu w kościołach, np. chrzest Władysława Jagiełły 1386 w katedrze krakowskiej) lub łączono zanurzenie częściowe (do kolan lub bioder) z polaniem głowy (scena na Drzwiach gnieźnieńskich). Po chrzcie neofici (dorośli i niemowlęta) przyjmowali Komunię; z chwilą, gdy Sobór LATERANEŃSKI IV (1215) ustalił granicę rozeznania na ok. 7 rok życia, zaniechano tej praktyki w odniesieniu do dzieci (I komunię w wieku niemowlęcym przyjęła jednak np. bł. Kinga, ur. 1234). Rytuał chrztu, zmierzający do coraz większego uproszczenia i scalenia obrzędów związanych z kolejnymi stopniami katechumenatu, a także wyłączenia Bierzmowania i Eucharystii z obrzędu inicjacyjnego, ujednolicono w POTRYDENCKIM Rytuale rzymskim z 1614, w którym zamieszczono 2 odrębne rytmy chrztu (dorosłych i dzieci); ryt chrztu dzieci był nadal skróconym rytmem chrztu dorosłych (np. pytania kierowane do niemowląt, wyrzeczenie się szatana i wyznanie wiary); pierwszeństwo**

dano obmyciu przez polanie (3-krotne), zachowując możliwość chrztu przez zanurzenie; przyjęto też krótką (raz wypowiedaną) formułę TRYNITARNĄ" N.N., ja ciebie chrzczę w imię Ojca i Syna, i Ducha Świętego"; dorosłym udzielano po chrzcie Komunii, a także Bierzmowania, jeśli chrzczył biskup.

---

Reformy rytu chrztu dokonano dopiero na Soborze Wat. II. Odnowiona liturgia chrztu zaczyna się obrzędem przyjęcia; rodzice lub chrzestni proszą o chrzest dla dziecka (charakter egzystencjalny rytu); wyrazem zgody Kościoła na jego udzielenie jest znak krzyża, kreślony na czole dziecka przez celebransa i rodziców; w celu ożywienia wiary całej wspólnoty (głównie rodziców i chrzestnych), gdyż w jej wierze udziela się chrztu dziecku, potem następuje liturgia słowa Bożego, na którą składa się 1 lub kilka czytań Pisma św., przedzielonych śpiewem responsorialnym, homilia, Modlitwa powszechna oraz egzorcyzm przygotowujący do namaszczenia olejem katechumenów (obrzęd ten może być pominięty; w Polsce nie został wprowadzony) lub do nałożenia rąk; celem przygotowania rodziców i chrzestnych, przyjmujących na siebie zobowiązania wyływające z chrztu dziecka, do bezpośredniego w nim udziału. Celebrans przez uroczystą modlitwę, wzywając Boga i przypominając jego plan zbawienia, święci wodę lub (w okresie wielkanocnym) wspomina o poświęceniu wody chrzcielnej, po czym rodzice i chrzestni wobec całej wspólnoty wyrzekają się szatana i składają wyznanie wiary; chrzest dokonuje się przez obmycie wodą, które zgodnie z miejscowym zwyczajem może mieć formę zanurzenia lub polania, przy równoczesnym wezwaniu Trójcy Świętej; dopełnieniem obrzędu sakramentalnego obmycia jest namaszczenie krzyżmem, wyrażające jedność ochrzczonego z Chrystusem Kapłanem, Prorokiem i Królem, oraz obrzędy włożenia białej szaty, wręczenia zapalanej świecy (przechowywanej jako pamiątka chrztu). Liturgia chrztu kończy się procesją do prezbiterium (jeżeli chrzcielnica znajduje się w prezbiterium, rodzice z dziećmi ustawiają się dookoła ołtarza), gdzie po przemówieniu celebransa wszyscy odmawiają Modlitwę Pańską, a następnie otrzymują błogosławieństwo (III 4); zebranie się wokół ołtarza jest zapowiedzią dopełnienia inicjacji chrześc. przez Bierzmowanie i udział w Eucharystii oraz makiem wcielenia do społeczności przeznaczonej do kultu.

---

**Wprowadzono też nowy ryt chrztu dla terenów misyjnych** (udzielanego najczęściej przez katechistów); **dotychczasowe zaś ceremonie uzupełniające tzw. chrztu z wody, udzielany w niebezpieczeństwie śmierci** (najczęściej przez świeckich), **zastąpiono obrzędami wyraźnie wskazującymi na równorzędność co do skutków takiego chrztu z pełnym obrzędem inicjacji.**

**Dzieciom w wieku szkolnym oraz dorosłym, po przywróceniu katechumenatu** (KL 64), **udziela się chrztu w ramach liturgii inicjacji** (II).

**Wśród tekstów liturgii chrztu, która jest sprawowaniem tajemnicy paschalnej** (OBP, Wstęp. Wtajemniczenie chrześcijańskie 6), **przede wszystkim dialogi, aklamacje, modlitwa powszechna oraz psalmy przewidziano jako śpiewy** (OBP, Wstęp. Wtajemniczenie chrześcijańskie 33); **ponadto postuluje się stosowanie podczas liturgii chrztu takich form śpiewu, jak hymny oraz pieśni** (np. pieśni wielkanocne).

---

**Wraz z wprowadzeniem praktyki chrztu dzieci przyjął się zwyczaj nadawania przy tej okazji imienia; w Polsce do imienia słowo dodawano chrześc., od XV w. kilka, co od XVIII w. stało się niemal powszechnym zwyczajem; dla podkreślenia przynależności do wspólnoty zbawionych wybiera się imię patrona Świętego.**

---

[„Chrzest” w Encyklopedii KUL- u.doc](#)